

รายงานย่อ

การวิจัยเรื่องสถานภาพ

สตรีไทยมุสลิม

ในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ดลมนรรัตน์ บากา และแวอูเซ็ง มะแดเฮาะ

หลักการและเหตุผล

ปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาประเทศ คือ ทรัพยากรมนุษย์อันได้แก่ ประชากรของประเทศซึ่งมีทั้งชายและหญิง ในแง่สังคมวิทยาและมานุษยวิทยาถือว่าการพัฒนาเศรษฐกิจ

ที่มุ่งด้านวัตถุอย่างเดียวย่อมจะไม่ได้รับผลสมตามความมุ่งหมาย หากแต่จะต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบอื่นคือ มนุษย์ (Human Factor) อีกด้วย^๑ เพราะถือว่า ทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญที่สุดของประเทศ การเร่งรัดเพิ่มผลผลิตจะสำเร็จหรือไม่ย่อมขึ้นอยู่กับความเสถียร ทัศนคติ ความรู้ ความสามารถ และคุณภาพของประชากรภายในประเทศ ดังนั้น ประชากรจึงมีบทบาทต่อการพัฒนาประเทศทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม การเปลี่ยนแปลงใด ๆ ของจำนวน

^๑ สุวิทย์ ยี่งวรพันธ์, พัฒนาการชนบทไทย, สหประชาชาติไทย, ๒๕๐๙, หน้า ๑๗.

ประชากรย่อมส่งผลกระทบต่อสภาวะทางเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคงของชาติด้วย^๑

สำหรับประเทศไทยจากสถิติของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี พ.ศ. ๒๕๑๙ ประเทศไทย มีประชากรทั้งสิ้นประมาณ ๕๒ ล้านคน เป็นหญิงประมาณ ๕๐% ของประชากรทั้งหมด เป็นผู้ที่อยู่ในกำลังแรงงานทั้งหมด และในปี พ.ศ. ๒๕๒๓ ซึ่งเป็นการสำรวจสำมะโนประชากร ปรากฏว่า ประชากรของประเทศไทย ประมาณมีทั้งสิ้น ๕๗.๓ ล้านคน เป็นชาย ๕๐.๒๕% และหญิง ๕๙.๗๕% จากประชากรดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ผู้ชายมีมากกว่าผู้หญิงเล็กน้อย และเมื่อพิจารณาถึงประชากรที่อยู่ในวัยแรงงาน (๑๕-๖๕ ปี) แล้ว ปรากฏว่ามีผู้หญิง ๕๙.๘๗% และผู้ชาย ๕๐.๑๓%^๒ ดังนั้นรัฐจึงเห็นว่าแรงงานสตรี เป็นส่วนประกอบของทรัพยากรมนุษย์อันเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญในทางเศรษฐกิจ จากการสำรวจเรื่อง “สตรีเกษตรกรไทย”^๓ ชี้ให้เห็นว่าส่วนใหญ่ของสตรีไทยที่ให้สัมภาษณ์ ๖๐-๖๕% รับผิดชอบในการหาเลี้ยงครอบครัวประมาณครึ่งหนึ่ง ส่วนอีกครั้งเป็นหน้าที่ของชายซึ่งมักจะได้แก่ สามเณร โคมิน ให้ได้ข้อสังเกตว่าในแง่เศรษฐกิจ ถือว่าสตรีไทย

มีบทบาทในทางเศรษฐกิจมาก เช่น เรื่องการประหยัด เป็นต้น สตรีมีบทบาทสำคัญในการทำให้เกิดเสถียรภาพทางสังคม มีบทบาทสำคัญในการกำหนดบุคลิกภาพของพลเมืองของชาติในอนาคต เพราะว่าสตรีเป็นผู้อบรมบ่มนิสัยเด็ก ๆ ทั้งในครอบครัวและในองค์การศึกษา“ อาบ นคะจัด ได้กล่าวไว้ในเรื่องบทบาทของแม่บ้านในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทย สรุปสาระสำคัญดังนี้

“แม่บ้านปัจจุบันและแม่บ้านในอนาคต มีหน้าที่หรือบทบาทสำคัญมากในการพัฒนาสังคมให้เจริญก้าวหน้า โดยมีเสถียรภาพทันความต้องการของประเทศ แม่บ้านมีหน้าที่มากมายสรุปได้ ๒ ประการคือ หน้าที่งานทางเศรษฐกิจ และหน้าที่งานทางสังคม”^๔

ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันแล้วว่าสตรีไทยได้มีบทบาทมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจในทุก ๆ ด้าน และสังคมทั่วไปก็หันมาสนใจบทบาทสตรีมากขึ้นรวมถึงสตรีในชนบทด้วย

สำหรับสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ อันได้แก่ จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส มีประชากรส่วนใหญ่เป็นมุสลิมหรือคนที่นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งมีอยู่

ประมาณ ๗๔%^๕ รัฐบาลได้ตั้งเป้าหมายไว้ที่จะพัฒนาสตรีไทยมุสลิม (มุสลิมะฮ์) โดยจะเน้นหนักในด้านการปรับปรุงการจัดการศึกษา การพัฒนาส่งเสริมเยาวชนและบทบาทของกลุ่มสตรี และจะพัฒนากิจกรรมและบทบาทสตรีในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นกรณีพิเศษ^๖ การที่จะพัฒนาบทบาทของสตรีไทยมุสลิมนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาสถานภาพของสตรีไทยมุสลิมเสียก่อน เพราะสถานภาพของสตรีไทยมุสลิมอาจจะมีความสัมพันธ์กับบทบาทซึ่งต้องเป็นไปตามหลักการของศาสนาอิสลาม นับว่าเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน หากไม่มีข้อมูลหรือข้อมูลไม่สมบูรณ์อาจจะก่อให้เกิดปัญหาหรืออุปสรรคในการพัฒนาสตรีไทยมุสลิมก็เป็นได้ นายอำเภอท่านหนึ่งเคยปรารภกับผู้วิจัยว่า สตรีไทยมุสลิมในอำเภอของท่านไม่มีความสามารถในด้านค้าขายและกิจการร้านค้าในการงาน ซึ่งทำให้สถานภาพต้องต่ำไปแต่ Youssef^๗ มีทัศนะว่าระบบสังคมในประเทศมุสลิมย่อมได้รับอิทธิพลจากศาสนาบ้างไม่มากนักและศาสนานี้จะเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการทำงานเชิงธุรกิจของผู้หญิง และศาสนาอิสลามมิได้ขัดขวางผู้หญิงให้ทำการค้า Durand^๘ กล่าวว่าอัตราการทำงานของผู้หญิงในกลุ่มประ-

^๑ คณะอนุกรรมการพัฒนากิจกรรมและบทบาทของสตรี, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สถานภาพสตรีในปัจจุบัน, องค์การศิลปการพิมพ์, ๒๕๒๓, หน้า ๓

^๒ ในเล่มเดียวกัน

^๓ ชัดติยา ภรรณสูตร, สตรีเกษตรกรไทย : การศึกษาเฉพาะสตรีในเกษตรกรไทยในเขตหนองจอกและบางปะอิน, ๒๕๑๙, เอกสารโรเนียว, หน้า ๘.

^๔ สุทธิ โคมิน, คำนิยมสตรีไทยที่มีผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศ, สภาสตรีแห่งชาติ, หน้า ๘.

^๕ ออบ นคะจัด, บทบาทแม่บ้านในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทย, คณะเศรษฐกิจและบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๑๘, หน้า ๔-๖

^๖ สถิติแห่งชาติ, สำนักงาน, การสำรวจสำมะโนประชากรและเคหะจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส, พ.ศ. ๒๕๒๓.

^๗ คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สอนง, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๒๕-๒๕๒๙) ชุมชนสหภาพเกษตรกรแห่งประเทศไทย จำกัด, หน้า ๑๗๒.

^๘ สุดสวาท ตีตโรจน์, แนวคิดสังเคราะห์ด้านอิทธิพลของครอบครัวต่อการทำงานเชิงเศรษฐกิจของผู้หญิง, วารสารสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ๒ : ๑ (๒๕๒๖) น. ๖

^๙ ในเล่มเดียวกัน

เทศอาหรับ (ซึ่งมีประชากรส่วนใหญ่เป็นมุสลิม) มีระดับต่ำมาก ในขณะที่อัตราในประเทศมุสลิมอื่น ๆ ไม่มีแบบแผนที่น่าเชื่อถือ ประเทศตุรกีก็มีอัตราการงานเชิงเศรษฐกิจของผู้หญิงสูงมาก ส่วนอัตราระดับต่ำปรากฏว่าในประเทศปากีสถาน^๑ อย่างไรก็ตามจะเห็นว่ามีการศึกษาหลายท่านกำลังให้ความสนใจเกี่ยวกับสถานภาพสตรีไทยมุสลิม แต่เกี่ยวกับสถานภาพของสตรีไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังไม่มีใครศึกษาวิจัยหรือรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในการสร้างสรรค์มาก่อน คณะผู้วิจัยจึงเห็นสมควรอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาสถานภาพของสตรีไทยมุสลิมไว้หลาย ๆ ด้าน เช่น ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง กฎหมาย และจิตวิทยา เป็นต้น ทั้งนี้ก็เพื่อจะได้เป็นข้อมูลพื้นฐานในอันที่จะศึกษาเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสตรีไทยมุสลิมในภูมิภาคส่วนนี้ให้ลึกซึ้งต่อไป

วัตถุประสงค์

ในการวิจัยเรื่องนี้ คณะผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ ๔ ประการ ดังต่อไปนี้

๑. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบระดับการศึกษาของสตรีไทยมุสลิมในเมืองชนบทและกิ่งเมืองกิ่งชนบท
๒. เพื่อศึกษาสถานภาพของสตรีไทยมุสลิมในเมือง ชนบท และกิ่งเมืองกิ่งชนบทในด้านสังคม ครอบครัว เศรษฐกิจ กฎหมาย การเมือง และจิตใจ
๓. เพื่อศึกษาการยอมรับแนวความคิดใหม่ ๆ บางประการของสตรีไทยมุสลิมในเมืองชนบท และกิ่งเมืองกิ่งชนบท
๔. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบสถาน-

ภาพของสตรีไทยมุสลิมตามความคาดหวังที่ปรากฏในอัล-กุรอานและอัลหะดีษกับสถานภาพที่เป็นจริง

วิธีดำเนินการ

๑. ทำวิจัยเอกสาร (Documentary Research)

๒. เก็บข้อมูลภาคสนาม การวิจัยภาคสนาม ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสำรวจโดยการสุ่มตัวอย่าง (Sampling Survey) ซึ่งใช้แบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage Sampling) โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นที่ ๑ : เลือกอำเภอ โดยวิธี Purposive Sampling จังหวัดละสองอำเภอคือ อำเภอเมืองของแต่ละจังหวัด และอำเภออื่นอีกหนึ่งอำเภอ โดยการใช้วิธี Simple Random Sampling ซึ่งได้แก่ อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี อำเภอบันนังสตาจังหวัดยะลา และอำเภอสุโหงปาตี จังหวัดนราธิวาส

ขั้นที่ ๒ : เลือกหมู่บ้านโดยวิธี Purposive Sampling อำเภอละสามหมู่บ้านสำหรับอำเภอเมืองจะเป็นหมู่บ้านที่มีมุสลิมเป็นส่วนใหญ่อยู่ในเขตเทศบาล ในส่วนที่ใกล้กับตัวเมืองหนึ่งหมู่บ้าน อยู่ไกลกับตัวเมืองอีกหนึ่งหมู่บ้าน และอยู่นอกเขตเทศบาล มีอาณาเขตติดต่อกับต่างอำเภออีกหนึ่งหมู่บ้าน ส่วนต่างอำเภอจะเป็นหมู่บ้านในเขตสุขาภิบาลหรือเทศบาลตำบล อำเภอละหนึ่งหมู่บ้าน ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่มีมุสลิมเป็นส่วนใหญ่ อีกสองหมู่บ้านจะเป็นหมู่บ้านที่อยู่นอกเขตสุขาภิบาล เป็นหมู่บ้านชนบท มีกลุ่มสตรีหนึ่งหมู่บ้านและไม่มีกลุ่มสตรีอีกหนึ่งหมู่บ้าน ซึ่งสรุปแล้วจะเป็นหมู่บ้านในเมืองหกหมู่บ้าน คือ หมู่บ้านที่อยู่ในเขตเทศบาลในส่วนที่ใกล้กับตัวเมืองสาม

หมู่บ้าน หมู่บ้านในเขตสุขาภิบาลหรือเทศบาลตำบลอีกสามหมู่บ้าน เป็นหมู่บ้านชนบทหกหมู่บ้าน คือ หมู่บ้านในต่างอำเภอที่อยู่นอกเขตสุขาภิบาลหรือเทศบาลหมู่บ้าน

ขั้นที่ ๓ : การเลือกตัวอย่างขั้นสุดท้าย คณะผู้วิจัยได้เลือกประชากรเป้าหมายที่จะสัมภาษณ์ โดยการสุ่มตัวอย่างโดยวิธี Simple Random Sampling โดยเลือกสุ่มจำนวนหมู่บ้านละ ๒๕ครัวเรือน และสตรีที่เป็นกลุ่มเป้าหมายนี้ต้องเป็นสตรีที่แต่งงานและมีบุตรด้วยแล้ว ครัวเรือนละหนึ่งคน รวมทั้งสิ้น ๕๕๐ คน โดยแยกเป็นกลุ่มชนบท ๑๕๐ คน กิ่งเมืองกิ่งชนบท ๑๕๐ คน และกลุ่มเมือง ๑๕๐ คน

วิธีวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS เสนอผลวิเคราะห์ในรูปแบบตารางตัวเลขหรือสถิติว่าจะนำมาใช้แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม ได้แก่ ความแตกต่างระหว่างลักษณะและ Gamma (γ) ซึ่งเป็นสถิติที่ใช้วัดความสัมพันธ์ในเชิงเนื้อหา (Measure of Association) และจะใช้ χ^2 -test เพื่อทดสอบความมีนัยทางสถิติของการกระจายของข้อมูลในตาราง

ลักษณะเด่นอย่างหนึ่งของการวิเคราะห์ครั้งนี้ คือ คณะผู้วิจัยได้พยายามสร้างดัชนีต่าง ๆ ขึ้นมาอันเป็นการรวมตัวแปรหลาย ๆ ตัว แทนที่จะใช้ตัวแปรอิสระแต่ละตัวดังที่เคยปฏิบัติมา

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากภาคสนาม สรุปได้ดังนี้

^๑ในเล่มเดียวกัน

๑. การศึกษา พบว่าสตรีไทยมุสลิมในเมืองมีการศึกษาทั้งสายสามัญและสายศาสนาสูงกว่าสตรีไทยมุสลิมในชนบทและกิ่งเมืองกิ่งชนบท

๒. การปรนนิบัติ ต่อบิตา มารดาสามีและการดูแลอบรมบุตร พบว่าสตรีไทยมุสลิมในเมืองปรนนิบัติ บิตา มารดาสามี และอบรมดูแลบุตรมากกว่าสตรีไทยมุสลิมในชนบทและกิ่งเมืองกิ่งชนบท

๓. การทำงานเชิงเศรษฐกิจและมียาไร ได้ ปรากฏว่าสตรีในเมืองมีการทำงานเชิงเศรษฐกิจมากกว่าสตรีมุสลิมในชนบทแต่น้อยกว่าสตรีมุสลิมในกิ่งเมืองกิ่งชนบท ส่วนรายได้พบว่าสตรีมุสลิมในเมืองมียาไรได้มากกว่าในเขตชนบทและกิ่งเมืองกิ่งชนบท

๔. การมีส่วนร่วมด้านสังคมและการเมือง ปรากฏว่าสตรีมุสลิมในเมืองมีส่วนร่วมด้านสังคมสูงกว่าสตรีในชนบทและกิ่งเมืองกิ่งชนบท ส่วนในด้านการเมืองพบว่าสตรีในเมืองมีส่วนร่วมน้อยกว่าสตรีในชนบทและกิ่งเมืองกิ่งชนบท

๕. การใช้กฎหมาย พบว่าสตรีไทยมุสลิมทั้งสามเขตใช้กฎหมายอิสลามมากกว่ากฎหมายทั่วไป

๖. สถานภาพทางจิตใจ ปรากฏว่าสตรีมุสลิมในชนบทมีสถานภาพทางจิตใจดีกว่าสตรีมุสลิมในเมือง แต่สตรีมุสลิมในเขตเมืองมีสถานภาพทางจิตใจดีกว่าสตรีมุสลิมในกิ่งเมืองกิ่งชนบท

๗. การยอมรับความคิดเห็นใหม่ๆ บางประการ พบว่าสตรีมุสลิมในเมืองยอมรับความคิดเห็นใหม่ๆ สูงกว่าสตรีมุสลิมในชนบท และกิ่งเมืองกิ่งชนบท

๘. ไม่ว่าจะอยู่ที่ใด สตรีไทยมุสลิมส่วนใหญ่มีสถานภาพตรงตามหลักการอิสลาม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยที่กล่าวมาแล้ว คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

๑. ควรจะมีการวิจัยต่อเนื่องเกี่ยวกับสถานภาพสตรีไทยมุสลิมโดยทำการวิจัยในแนวลึก เช่น วิจัยเฉพาะสถานภาพทางสังคม เศรษฐกิจ กฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านกฎหมายควรจะศึกษาในแนวเปรียบเทียบกับการใช้กฎหมายทั่วไปของไทยให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

๒. ควรมีการบันทึกเทป (VIDEO) เกี่ยวกับสถานภาพของสตรีไทยมุสลิมในปัจจุบัน เพราะอีก ๒๐-๓๐ ปีข้างหน้า สถานภาพสตรีไทยมุสลิมอาจจะมีการเปลี่ยนแปลงบางประการ ทั้งนี้ เพราะผลกระทบของสิ่งแวดล้อมบางอย่าง

๓. รัฐควรจัดตั้งกลุ่มสตรีทั้งในชนบท กิ่งเมืองกิ่งชนบท และในเมืองให้มากขึ้นกว่าเดิมและพยายามส่งเสริมการศึกษาวิชาชีพตามความต้องการของกลุ่มสตรีให้เหมาะสมกับวัสดุในท้องถิ่นเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้แก่สตรีไทยมุสลิม

๔. รัฐควรช่วยเหลือส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ไม่ขัดต่อหลักการอิสลามแก่สตรีไทยมุสลิม ทั้งที่เป็นชาวนา ชาวสวนยาง และชาวสวนผลไม้ขนาดเล็ก

๕. ในการพัฒนากิจกรรมสตรีควรให้สอดคล้องกับหลักการอิสลาม มิฉะนั้นอาจทำให้เกิดเป็นปัญหาสังคมขึ้นได้

๖. รัฐควรส่งเสริมสตรีไทยมุสลิมในด้านทุน เพื่อทำธุรกิจขนาดเล็กหรือ

ปรับปรุงสวนยางขนาดเล็ก เพื่อให้มีผลผลิตมากขึ้น

๗. ปัจจุบันข้าราชการสตรีไทยมุสลิมบางคนไม่สามารถปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักการศาสนาอิสลาม เช่น คลุมศีรษะ รัฐควรจะสนับสนุนให้สอดคล้องสมดังเจตนารมณ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้คำกล่าวไว้ว่า “ระเบียบการหรือวิธีปฏิบัติการณ์อย่างใดเป็นทางให้พลเมืองรู้สึกเห็นว่าเป็นการเบียดเบียนกดขี่ศาสนาอิสลาม ต้องยกเลิกหรือแก้ไขเสียทันที การใดจะจัดขึ้นใหม่ต้องอย่าขัดกับลัทธินิยมของอิสลาม หรือยิ่งทำให้เป็นการอุดหนุนศาสนาอิสลามยิ่งดี”^๑ และในสมัยรัชกาลที่ ๖ นี้ พระรังสรรค์สารกิจได้รับมอบหมายจากเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยให้เขียนสมุดคู่มือสำหรับข้าราชการกระทรวงมหาดไทยที่รับราชการในมณฑล ซึ่งมีพลเมืองนับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งตอนหนึ่งกล่าวไว้ว่า...“ส่วนการที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิงว่าโดยทั่วไป เช่น การเปิดหรือให้เปิดผ้าคลุมศีรษะออก อันเป็นของที่เขาต้องกระทำเพื่อด้วยการศานานัน หาดควรบงกนไม่ข้อเหล่านี้เป็นต้น ย่อมเป็นสิ่งที่ควรต้องรู้เหตุผล”^๒

คำว่า การเปิดหรือให้เปิดน่าจะเป็นการปิดหรือให้ปิด จึงจะตรงตามหลักการอิสลาม ดังที่พระรังสรรค์สารกิจ เขียนไว้ว่า “ด้วยกิจธุระเมื่อจะออกจากที่กำบังก็ต้องปกคลุมร่างกายโดยมิดชิด มิฉะนั้นเป็นบาป แก่ตน...”^๓

ปัส ๑๑..

^๑ อับดุลเราะหมาน “มิดด้วยหรือที่ลูกข้าซื้ออะหมัดยฮัล-ญูซาด”. ๒๑ : ๑๘๔-๑๘๕ (มีนาคม-เมษายน ๒๕๒๘), หน้า ๕๐.

^๒ รังสรรค์สารกิจ, พระ. สมุดคู่มือสำหรับข้าราชการกระทรวงมหาดไทย ที่รับราชการในมณฑลซึ่งมีพลเมืองนับถือศาสนาอิสลาม, ม.ป.ท...๒๕๖๖, หน้า ๘.

^๓ ในเล่มเดียวกันหน้า ๗